

vzatého vzťahu k predmetu. Myslím však, že sa urobilo dobre, keď sa tento názov opustilo, a to preto, že po prvé nesie v sebe implikovanú konfúziu s pojmom primitívnych maliarov a primitívnych období v dejinách ako aj v súčasnosti, a po druhé, že aj nechtiac obsahuje v sebe určitý pejoratívny, teda znižujúci prízvuk. Ak má spoločný menovateľ, ktorý hľadáme, obsiahnuť viac než len to, čo je všetkým týmto umelcom *základne* spoločné, mal by obsiahnuť aj to, čo ich od mnohých laikov a amatérov odlišuje. Ako sa nám vidí, je to práve naivný vzťah; a to nielen voči svetu, ale aj voči umeniu.²⁴ Ak nie je *genéza* tohto vzťahu vždy rovnaká, predsa sa vo svojej transmisii od mentálneho a psychologického faktu po vý-

tvarný výraz manifestuje v takých súladných a poznateľných (ale, prirodzene, nie aj koherentných) modifikáciách, že naozaj možno hovoriť o zvláštnom pocite sveta a života vnútri súčasnej vízie, uskutočňovanej umením. Neskoršie uvidíme, čo si máme myslieť o motiváciách týchto rozličných *genéz*. Tak isto uvidíme, že sa tu nedá hovoriť o nijakom prúde, štýle či škole. A predsa tento názov akosi najviac zodpovedá určitým pozorovaniam a očakávaniam. Dokonca ak ho prijmeme len ako konvenciu, a nie definíciu, stane sa nám znakom veľmi vymedzeného fenoménu, ktorý sa ako problém zjavil nielen pred históriou, ale aj pred teóriou umenia.

5

Odlíšenie od „profesionálneho umenia“

Aby sme si ozrejmili tento rozdiel, bude stačiť, keď si zrezumujeme, čo sme už zistili. Ak je rozdiel medzi amatérskym a profesionálnym umením vo veľmi obmedzenej historickej skúsenosti prvého a v dôsledku toho i v spomalenej akumulácii osobnej skúsenosti, o naivnom umení môžeme povedať, že historická skúsenosť tu celkom chýba a osobná skúsenosť sa vyvíja vnútri úzkeho registra, ktorý je vymedzený charakterom *blokady*.

Takéto „pevné“ vymedzenie, pochopiteľne, má svoje slabé stránky a rezervy, na ktoré ešte poukážeme, ale ako sa nám vidí, teraz je najdôležitejšie načrtnúť základné dištinkcie: ak naivné umenie predstavuje osobitý vzťah vnútri súčasného umenia, na čom sa tento vzťah zakladá, to jest na akých reláciách? Ak *naivní umelci* predstavujú osobitú skupinu vnútri nekonečnej modernej panorámy, v čom je ich osobitosť?

Naivní umelci vyjadrujú spoločnú črtu moderného umenia: absolútnu singularnosť svojho štýlu, ale zároveň sa i protivia prúdu a programovému usmerňovaniu, ktoré je ešte metódou aj nevyhnutnosťou súčasných pohybov. Ak tvoria skupinu pre seba, v čom je táto ich charakteristika? V nejakom štýle?

Existoval názor, ktorý ešte niekedy počuť aj na našej strane, že štýlové označenie naivného umenia spočíva v realistickom opisovaní detailov a v ich prostom zratúvaní na povrchu obrazu.²⁵ Aj Anatole

Jakovsky sa z času na čas klonil k tejto „realistickej koncepcii“, ale predsa sa mu podarilo presne zaznamenať fakt, že práve u naivných umelcov ide o znaky.²⁶ Tieto znaky sú, pochopiteľne, vytvárané na základe viditeľného sveta, ba čo viac, najčastejšie *sú vytvárané s úmyslom* imitovať; a práve v tom je tajomstvo tohto umenia: a priori sa podriaďuje štýlu, *rytmu a znaku štýlu*, vždy osobitého a individuálneho. Títo umelci nemohli imitovať, lebo nemohli ani intencionálne *štylizovať*, lebo *túžba po štýle nie je v moci naivného umelca*. On maľuje tak, ako existuje, v jednote so svojím výrazom, ale bez vedomého (historického) vzťahu k tomuto výrazu.²⁷ Preto aj termín „inštinktívne umenie“, vynájdený René Huygheom, mal svoje zdôvodnenie: ide o inštinktívne, spontánne umenie. Ťažkosti sú, prirodzene, v tom, že ambíciou skoro každého umenia je byť inštinktívnym, vyvrhnutým na svet nevysvetliteľným spôsobom a z nevysvetliteľných hĺbok. A tak sa nám zdá, že naivné umenie je takým v čo možno najplnšom ohľade; *chýba mu totiž skúsenostný korektív a usmernenie zo strany dejín umenia a racionálneho prvku vôbec*. Niektorí si myslia, že je to veľkou prednosťou naivného umenia, lebo „dejinná únava“ ťažko dopadá na dnešok, kedy sú „všetky knihy prečítané“; čo nám však chýba, je práve čisté nadšenie, prvotná a úprimná vízia, nedotknutá cudzími nánosmi, ktoré ju vždy

17